

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

НАУКОВА ЧАСОПИСЬ,

ПРИСВЯЧЕНА ПЕРЕДОВСІМ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ, ФІЛЬБОЛОГІЇ Й ЕТНОГРАФІЇ,

виходить у Львові що два місяці під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG.

WISSENSCHAFTLICHE ZEITSCHRIFT, GEWIDMET VORZUGSWEISE

DER UKRAINISCHEN GESCHICHTE, PHILOLOGIE UND ETHNOGRAPHIE

REDIGIERT VON

MICHAEL HRUŠEVSKYJ.

B. LXXII.

1906, IV B.

XV Jahrgang

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Вийшло 1/IVIII н. с. 1906.

Лист Володимирської громади з 1324 р.

(Факсиміле листу й печатки).

Подав **Мих. Грушевський.**

Лист громади м. Володимира до громади м. Штральзунда в справі забраних товарів своїх горожан, перехований в оригіналі в міській архіві Штральзунда і чверть віка вже як виданий в звітнім збірнику актів до історії Ганзи¹⁾, дуже мало звертав на себе увагу. Тільки в останніх літах в історії торговельних відносин і культурного життя західньої України дано позір на нього. Та для пізнання сього важного документу, коли ми маємо його в оригіналі, не досить видання тексту, і деякі питання, які насувають ся ним, вимагають ближшого познайомлення з його оригінальним виглядом²⁾. Тому подаємо отсе фототипічне факсиміле його і прибитої до нього печатки, а також опись його зверхнього вигляду, в надії, що се видання дасть притоку до ближшого заінтересовання сею цікавою пам'яткою і тими питаннями, які виникають з неї.

Лист, перехований і досі захований в архіві м. Штральзунда (сігнатура: Rathsarchiv, Schrank I, Schieblade 23), писаний на подовгастім листку перпамену, 29 центим. довгім,

¹⁾ Hansisches Urkundenbuch herausgegeben vom Verein für hansische Geschichte, bearbeitet von Konstantin Höhlbaum, Band II, 1879, ч. 420 (с. 178).

²⁾ За ласкаву поміч в спорядженню фотографій з документу і уділенне деяких пояснень що до зверхнього вигляду його складаємо щирю подяку директору міського архива м. Штральзунда п. Р. Ебедінгу.

а 12 цм. широкім — долучене факсиміле віддає його в натуральній великості. Листок сей був зложений в формі квадратної коверти: низший край його на який 1 цм. широко був загнений в середину, і потім листок зложений у троє, триптихом — середина була накрита бічними крилами, так що вийшов квадрат коло 40 цм. Три прорізи — оден поздовжний в середній площі триптиха (під датою дня) і два поперечні на лівім крилі (що накривало коверту зверху), на периферії печатки (на факсиміле їх видно досить добре), служили очевидно до замкнення (завязання) коверти пергаментовим пояском. Печатка пририта на оборотній стороні (зверхній стороні коверти), в центрі середнього поля триптиха, на воску натуральнім, не кольорованім. Вона заховала ся, як показує долучена фототипія, дуже лихо: з написи заціліла лише одна буква D під образком; фігура заховала ся майже в цілости. Ніякої написи або ноток на оборотній стороні листу нема.

Текст листу був зовсім вірно поданий в згаданім виданню ганзейських актів. Подаємо його транскрипцію по провіренню з факсиміле:

Viris honorabilibus et discretis dominis consulibus ac vniuersitati in Stralsund consules ac vniuersitas civitatis ladimiriensis cum fidelitate ad omnia se beniuolos et paratos. Noueritis coram nobis rationabiliter esse protestatum, quod Bertramus Ruthenus et Nicolaus exhibitor presenscium fratres nostri conciuēs habuerunt in naue nuper in terminis principis Rugianorum sumbersa seu periclitata per glaciem XXXIII pannos, inter quos sunt XIII yprensēs, ceteri sunt dornenses et poprensēs, quos sibi idem Nicolaus in Flandria comparauit et deposuit in dicta naue ad deferendum sub sua euentura pariter et fortuna, qui panni tunc eorum fuerunt et adhuc sunt nec alicuius alterius, iidem etiam Bertramus et Nicolaus tunc et nunc nostri fuerunt et sunt ciues predilecti. Super hijs ad nos habere debetis respectum firmum et securum. In cuius rei testimonium nostrum sigillum presentibus est affixum. Rogantes affectuose, quatinus intuitu iusticie ac respectu nostri perpetui seruicij efficere dignemini, quod predicti panni eidem Nicolao et ad manus sui fratris supradicti libere ac intergraliter restituantur. Datum anno Domini millesimo CCCXXIII, in inuencione sancte crucis.

Документ сей окрім того інтересу, який має для пізнання тодішніх торговельних зносин, ставить цілий ряд питань, дуже важних з становища еволюції староруського культурного і су-

спільного життя. Не ставлячи собі задачею розв'язати їх, лише бажаючи своїми вказівками, як і виданням факсиміле сеї грамоти звернути на них більшу увагу і заінтересувати ними інших дослідників, я вкажу дещо з того, що насувалося мині на гадку при зайняттях сею грамотою і по часті було вже мною піднесено на інших місцях.

Передовсім звертає на себе увагу титулятура листу: до консулів і громади м. Штральзунда пишуть консули і громада м. Володимира. Трудно се положити на голій вплив формуляра, то значить — що писець написав тут консулів володимирських, коли в дійсності ніякого такого уряду не було. В староруським міським устрою ми не знаємо колетії, яку писар міг би прирівняти до колетії райців німецького устрою й назвати назвою консулів. Тому, на мій погляд, правдоподібніше думати, що така колетія в Володимирі була дійсно, тим більше, що маємо й інші звістки про існування на Україні елементів німецького міського устрою перед р. 1340¹⁾.

Чи були се консули й громада всього міста Володимира, чи мова тут про організацію частинну, напр. німецьку громаду м. Володимира? Уважаю можливим і те і друге. Згадані в листі Бертрам Русин і його брат Николай могли бути членами німецької кольонії м. Володимира; Бертрам, судячи з імені, очевидно, не був Русин з роду, а носив прізвище Русина з інших причин — чи то тому, може, що жив давно на Русі й зручивши ся, протівставляв ся якомусь иньшому, ново прихожому іменнику, чи тому, що виїхавши з Русі до якогось чужостороннього міста, там дістав се прізвище. Але міг він з братом належати до загальної громади міста. Я мав нагоду вказувати²⁾, що уживання вже при кінці XIII в. терміна „мѣстич“ в приложенню до володимирських горожан, і то не лише тушешніх Німців, а й місцевих людей, Русинів (созва бояре володимѣрскыя и мѣстичи — Русь и Нѣмци)³⁾ дає натяк на те, що організація німецького права могла вже тоді існувати не тільки між Німцями, а обіймати й цілу громаду м. Володимира.

Написання листу по латини чи було фактом випадковим, завдяки тому, що лист адресував ся до німецького міста, чи має бути толковане тим, що се був лист німецької кольонії? На жаль, утрата цілої написи на печатці робить нам невіджаловану

1) Див. Історію України-Руси т. V с. 224—8.

2) оп. с. с. 224. 3) Іпат. с. 596.

шкоду в сій справі, але та одинока буква — готицьке D, що заціліла на ній, всеж таки не лишає сумніву в тім, що напись була латинська, — зроблена готицькими буквами. Вимірявши периферію печатки, бачимо, що напись могла містити коло 20 букв такої великості, як ся, що заціліла; буква D очевидно належить до назви Володимира, і судячи з її положення майже в середині, напись могла звучати: *s. civitatis ladimiriensis*.

Коли пригадаємо, що й канцелярія князя в тих часах мала латинську печатку (печатка Юрія короля руського — себто Юрія Львовича), не буде нічого дивного в тім, що й громада м. Володимира могла мати латинську печатку — ціла громада, а не якась часткова, колоніяльна організація її.

Фігура св. Георгія на печатці, помітна реалізмом в трактуванні сюжета й не звичайною пластичністю виконання, може послужити вдячною темою не тільки для сфратіста, а й історика штуки. Не підходить вона під звичайну геральдичну чи сфратістичну манеру західніх сусідів Галицько-володимирської держави; з другого боку, сфратістика візантійська не знала такої теми, представляючи сього популярного святаго або в формі пішого вояка, в цілій фігурі, або в виді погрудного медальона — так як він фігурує й на київських монетах. З історичного становища, поява на володимирській печатці сього святаго, що не був патроном міста, скільки знаємо, наводить на пам'ять імя тогож „руського короля“ Юрія Львовича і піддає здогад, чи формальна організація управи міста на німецький взір і заведення її атрибутів на тойже німецький, взагалі — західній спосіб: впровадження латинської мови в діловодство, організація канцелярії й т. и., не було ділом того князя?

В кождім разі, ся грамота з своєю печаткою дає одну ілюстрацію більше того повороту до Заходу в життю західньої України XIII—XIV в., який ми можемо слідити в цілім ряді інших фактів¹⁾, а латинські грамоти і печатки останніх галицько-волинських князів, як отсе вказано, дають сим фактам близьку аналогію.

1) Історія України-Руси т. II² с. 483—4.

